

RECENZE

Libor MARTINEK, *Wilhelm Przewzek. Monografie*, Wrocław 2018, 424 s.
ISBN 978-83-7977-360-2

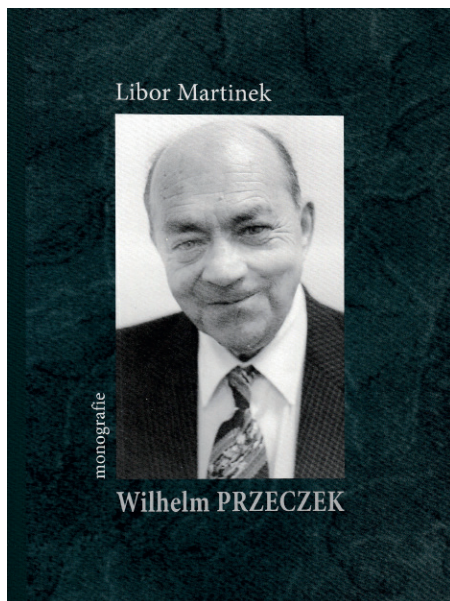
Literární historik Libor Martinek vydal v posledních letech v krátkých sledech životopisy čtyř literátů východní části českého Slezska, zejména těch, spojených s kulturou polské menšiny na tomto území po druhé světové válce. Zatím poslední kniha je věnována karvinskému rodáku, básníku, prozaikovi a dramatikovi Wilhelmu Przewzkovi (1936–2006). Autorův úzký vztah k Przewzkovi dokazuje víc než čtyřsetstránkový rozsah publikace, která přestože nese podtitul „monografie“, nabízí čtenáři mnohem víc.

Przewzek, pocházející z hornického prostředí, se po vystudování polského gymnázia v Orlové stal učitelem na polských školách, kde setrval až do roku 1964. Posléze působil v různých typech institucí, často pod patronací Polského svazu kulturně-osvětového, jako kulturní referent, student vysoké školy politické, novinář a divadelník. Až v roce 1984 mu bylo umožněno vrátit se částečně do školství, kde setrval až do odchodu do důchodu v roce 1992.

Przewzek byl především básníkem, který debutoval sice na konci 50. let, ale jádro jeho tvorby bylo vydáno až o dvě desetiletí později v Polsku, kdy bylo v Československu jeho jméno na pomyslném seznamu proskribovaných. Spolu s dalšími regionálními spisovateli, jimž se již Martinek monograficky věnoval (Władysław Sikora, Henryk Jasiczek), byl Przewzek potrestán jako ideologicky zpronevěřený komunistický intelektuál z řad polské minority na Těšinsku zákazem publikování. Všichni jmenovaní museli pykat, že se postavili veřejně proti „internacionální pomoci“ vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968, kdy se okupace našeho území účastnily i polské jednotky. Kupříkladu Jasiczek, který zemřel na konci roku 1976, se nedočkal nástupu Solidarity a demokratizačních procesů v Polsku na začátku osmdesátých let. O generaci mladší básníci však tehdy zažili druhou „normalizační“ vlnu umlčování polských spisovatelů v Československu, která trvala před pádem komunismu po velkou část 80. let 20. století. Przewzkovi, obdobně jako Sikorovi, zůstala tehdy omezená možnost publikovat za hranicemi v Polsku. Przewzkovi zde vyšla první básnická sbírka až v roce 1978 v Katovicích, později další v 80. letech v Bílsku-Bělé, Lodži, Krakově či Těšíně. Až po převratu v roce 1989 následovala Przewzkova občanská a profesní rehabilitace. Předtím přežíval normalizační bezčasí např. jako dramaturg těšínského divadla pro děti Bajka (1970–77), když mu bylo bráněno pracovat jako „pravicovému oportunistovi“ ve školství a ve hromadných sdělovacích prostředcích. Určitou výjimku ze zákazu veřejného působení pak představovala, kromě zmiňovaného loutkového divadla, tvorba rozhlasových pořadů.

Martinek coby znalec a překladatel Przewzkovy poezie (byl např. překladatelem a editorem jeho sbírky „Intimní bedekr“ v roce 1998) se věnuje přirozeně nejpodrobněji zasvěcené analýze básnické tvorby polského literáta, směřující od raných témat života slezských dělníků a havírů k oslavě rodného kraje a jeho přírodních krás. O něco méně rozsáhlé, ale informačně nabitě pasáže publikace popisují Przewkovu činnost překladatelskou, novinářskou (byl v letech 1968–1969 redaktorem oficiálních komunistických novin polské menšiny v Československu *Głos ludu*), či dramatickou.

Aby knihu učinil přístupnější i širší čtenářské obci, zařadil Martinek na úvod i kapitulu o vývoji polské společnosti a literatury na Těšinsku ve 20. století, která umožňuje přehlednou orientaci ve faktech, osobách a širších souvislostech. Jako u předchozích životopisných knih,

i zde Martinek důsledně překládá v závorce za citací či v poznámce pod čarou všechny polštinou psané texty.

Na samý konec, před vědecký aparát publikace (seznam ocenění Przewczkova díla, bibliografii, seznam zdrojů, rejstřík, resumé a texty lektorských posudků) vložil Martinek 170 stran komentované edice korespondence těšínského básníka, prozaika a dramatika se čtyřmi osobami. Jednak s polským básníkem a publicistou Wiesławem Kazaneckým (1939–1989), dále s opolským básníkem Harrym Dudou (*1944), spisovatelem a blízkým přítelem Jindřichem Zogatou (*1941). Ten svou názorově otevřenou korespondenci s Przewczkem nazval příznačně „svědectvím nenormality pro roce 1968“. Jako poslední zařadil Martinek svou písemnou komunikaci s Przewczkem v letech 1996–1997. Knihu uzavírají ukázky z překladů Przewczkovy poezie a obrazové přílohy.

Martinkův životopis Wilhelma Preczka, obdobně jako předchozí biografie literátů Těšínska, ukazuje, jak spletitý byl osud polského spisovatele v tomto regionu v druhé polovině dvacátého století. Pojmenovává příčiny, které tuto spletitost zavinily i důsledky, které měl politický tlak na život a zdraví pronásledovaného. Řada výše zmiňovaných monografií významných spisovatelů východního Slezska nám ukazuje osobnosti, které ve složitém období tzv. normalizace daly přednost charakternosti a osobní integritě před věrností komunistické straně (v textu této recenze ponecháváme záměrně stranou unikátní zjev a komplikovanou osobnost Ondry Lysohorského, jemuž se Martinek též podrobně věnoval). Martinkovou nespornou zásluhou je, že tyto představitele literatury a publicistiky polské národnostní menšiny představil reprezentativní formou českému čtenáři a zařadil je trvale do kontextu české kultury a literární historie.

Jiří Štíl

Ondřej KOLÁŘ – Dušan JANÁK a kol., Lidé z východu. Ukrajinci v českých zemích od roku 1918. Katalog k výstavě fotografií Jindřicha Štreita, Opava, 2019, 120 s. ISBN 978-80-7510-383-3

Česko-ukrajinské vztahy mají poměrně dlouhou historii a je možné je vysledovat na úrovni politické, kulturní, literární i umělecké. Publikace, která se nám dostává do rukou, mapuje ukrajinskou migraci právě od jejích počátků. Na pozadí politiky a historie sleduje kapitola s názvem *Společensko-historický kontext migrace Ukrajinců do českých zemí* proměny složení společenských migračních skupin, osvětluje důvody a cíle emigrace a představuje konkrétní počty migrantů. Následují kapitoly soustředěující se na konkrétněji vymezená období emigrace (*Ukrajinská emigrace v českých zemích v letech 1918-1938, Ve víru druhé světové války*

a *Ukrajinci a Rusíni v českých zemích po roce 1948*). Zmíněné kapitoly jsou solidní vědecko-historickou exkurzí podloženou řadou odborných publikací. Další část knihy je zaměřena na současnou problematiku pobytu Ukrajinců v ČR, která představuje především ekonomické aspekty migrace (respektive *Ukrajinci v ČR po roce 1989*). S touto realitou souvisí i prezentace různých organizací asociací a sdružení, z nichž jmenujme například ty, zaměřené na kulturu (*Ukrajinský národní dům, Asociace Ukrajinců v České republice*, apod. Kapitola obsahuje tabulky se statistickými údaji opět podložené významnými odbornými publikacemi (*Drbohlav*, 2003; *Leontyieva-Nečasová*, 2009; a další). Úvodní teoretickou část zakončuje či druhou fotografickou část uvozuje úvaha nad silou a sdělností Štreitových fotografií, jež jsou součástí recenzovaného katalogu (*Fotografie Jindřicha Štreita očima Ukrajinců*). Fotografie se pohybují na hranici uměleckého a dokumentárního přístupu. Představují lidi v manažerských i manuálních profesích, lidi dlouhodobě pobývající v ČR i ty, kteří přišli poměrně nedávno. Z publikovaných fotografií je možné vysledovat tři tematické oblasti: práce a pracovitost, rodina a příbuzní na Ukrajině, smutek a melancholie.

V recenzované publikaci se objevují dva typy fotografií, černobílé s textem pod obrázkem a barevné s místem a datem pořízení. Komentáře k fotografiím popisují situace na nich zachycené, přidávají určitý kontext. Taková forma velmi vhodně doplňuje vizuální požitky ze snímku. Takto okomentované černobílé fotografie získávají další rozměr a prostor k vlastnímu úsudku. Dostáváme se vlastně hlouběji do celé situace. Komentáře pocházejí od komunikačních partnerů, z nichž dva se účastnili fotografování, dané lidi znají, pracují s nimi, vědí, za jakých okolností přijeli do ČR, proč emigrovali, a jací vlastně jsou. Tři další komunikační partneři však lidi na fotografiích neznají a ani nevědí, kdy a kde vznikly. Daný snímek proto s jistou distancí jen popisují, přibližují nám, co na něm je či není ukrajinského, objevují se i domněnky a odhady. Ukrajínští spoluobčané vycházejí z těchto komentářů jako milí, skromní a pracovití lidé, kteří jsou v České republice většinou kvůli svým blízkým, kvůli finanční podpoře své rodiny žijící na Ukrajině. Za sebe jsem velmi ráda, že takový obraz kniha představuje.

Pohybují se ve světě ukrajinské literární vědy a lingvistiky už bezmála dvacet let. Znáám bezpočet Ukrajinců studujících u nás a mám mnoho zajímavých kolegů i přímo na Ukrajině. Ze svého profesního pohledu mohu potvrdit, že ukrajinská kultura nám je nejen velmi blízká, ale především je bohatá, má hluboké tradice, stále je provázána s vírou. A to jsou hodnoty ve složitých momentech vývoje společnosti obzvláště důležité. Mám vždy velkou radost, když se v naší společnosti projeví otevřenost k přijímání nových podnětů a respekt, v tomto případě vůči Ukrajincům.

Radana Merzová

Viktor VELEK, *Hudební umělci mezi Ostravou a Vídní / Tonkünstler zwischen Ostrau und Wien 3. Lída Mašková-Kublová, Eva Hadrabová-Nedbalová, Praha 2019, 588 s.*
ISBN 978-80-7422-733-2

Dvojjazyčná česko-německá publikace doplňuje a uzavírá trilogii Viktora Veleka na téma *Hudební umělci mezi Ostravou a Vídní*, přičemž druhý díl věnovaný Richardu Kublovi ještě čeká na své vydání. Po úvodním prvním díle, který obsahuje deset uměleckých osobností, je třetí díl věnován pouze dvěma umělkyním Lídě Maškové-Kublové a Evě Hadrabové-Nedbalové, které patřily k výrazným osobnostem hudební scény v první polovině 20. století. Vzniká tak prostor pro podrobné zachycení nejen jejich životních cest, ale především k zmapování jejich bohaté umělecké činnosti. A jak sám autor v úvodu říká i „jejich rehabilitace, protože hudební věda, ale ani oblast hudebního divadla jim dosud potřebnou pozornost nevěnovaly“. Obě operní zpěvačky přes své úspěchy doma i v zahraničí byly po roce 1945 více méně zapomenuty.

Koncept práce je řazen chronologicky s tematickým členěním a sleduje každou ze zmíněných osobností samostatně. Autorovou snahou je zachytit osudy obou umělkyní co nejuplněji, tedy od narození až do jejich smrti. Provázanost životních a uměleckých etap zpěvaček je v publikaci přehledně a poutavě zpracována. Na základě podrobného základního výzkumu autor důsledně zpřesňuje nebo aktualizuje některé dřívější neúplné nebo nesprávně uváděné informace. Vedle nich přináší také celou řadu nových údajů zjištěných na základě dobových podkladů, které podrobně analyzuje. Autenticitu dobového dění podtrhuje vhodným výběrem časté citace z korespondence nebo dobových materiálů, převážně z článků a recenzí vydávaných periodik.

Celkový obraz o umělkyních dotvářejí i drobné přehledové kapitoly a podkapitoly malého rozsahu. Přináleží k nim také zmínky o rozhlasových a gramofonových nahrávkách či amatérském filmu zachycující Lídu Maškovou-Kublovou. Viktor Velek vložil do své práce i dílčí informace, které vedou jen k náznamům dalších možných aktivit a teprve v budoucnu na základě dalších zjištěných údajů je bude možno potvrdit nebo naopak vyvrátit.

Přínosem publikace jsou také tabulkové přehledy zjištěných odehraných rolí umělkyní v daných místech v různých časových úsecích, které průběžně doplňují text. Nechybí důkladný poznámkový aparát a poměrně bohatá obrazová dokumentace. Literatura a prameny, včetně jmenného rejstříku jsou uvedeny samostatně pro každou textovou část týkající se dané osobnosti. Knihu uzavírá abstrakt, včetně anglické a německé verze.

První část knihy, ta obsažnější, patří významné zpěvačce Lídě Maškové, provdané Kublové (1890–1976). Sopranistka se narodila v Ostravě a autor podrobně zmapoval nejen její rodinné zázemí, ale zaznamenal také rodokmeny ze strany otce i matky. Dokládá tak rodinné vazby, včetně drobných medailonků zmiňovaných rodinných příslušníků. V následující kapitole

věnované dětství a mládí rekonstruuje Lídin život z jejich vlastních deníků uložených v samostatném fondu Ostravského muzea (dále jen OM), které dále doplňuje informacemi ze vzpomínek v publikovaných rozhovorech nebo zprávami z ostravského dobového tisku. Důležitou součástí nejen této kapitoly, ale celé knihy je dochovaná korespondence Lídy Maškové (uložená rovněž v OM), z které autor často a výstižně cituje a dává tak publikaci velmi osobní až intimní ráz.

Podstatná část práce zahrnuje její profesní život včetně studií na vídeňské Akademii. Již z obsahu zjistíme střídání mezi pobyty a hostování v tehdejší Československu (zejména v Ostravě, Praze, Bratislavě, Olomouci) a v zahraničí (v Drážďanech, ve Frankfurtu nad Mohanem, Štýrském Hradci, ve Vídni nebo na dalších německých scénách).

Cenná je komparace propojující životní osudy zpěvačky s její uměleckou dráhou. Tyto okolnosti, které jsou dávány do vzájemných souvislostí, tak umožňují čtenáři kompletní pohled na danou osobnost bez zjevného autorova hodnocení, který důsledně zpracovává všechny získané informace, včetně ožehavých otázek týkající se její kolaborace.

Důležitou součástí profesního života Lídy Maškové-Kublové byla její pedagogická činnost, kterou vykonávala od roku 1936 nejprve prostřednictvím ostravského Masarykova ústavu hudby a zpěvu, poté dávala také soukromě hodiny a ve výuce svých žáků pokračovala i po válce, kdy se počátkem padesátých let přestěhovala do Prahy. V knize se tak nachází drobné medailonky jejich žákyní a žáků, z nichž vyšla řada úspěšných pěvců a zmínka o nich je zde spojena převážně s fotografiemi, které jsou uloženy v již uvedeném osobním fondu Lídy Maškové. Na medailony žáků rovněž navazují drobná připomenutí na její kolegy a přátelé, jejichž záznam má podobnou strukturu a obsahují základní údaje s vazbou na fotografie odkazující opět na dochovaný archiv zpěvačky.

K dalším přínosům této publikace patří důkladná práce s dobovým materiálem. Jejímž prostřednictvím je významně prezentována již několikrát zmíněná pozůstalost umělkyně, která se tak dostává do širšího povědomí čtenářů i případných badatelů zejména v oblasti hudebního divadla, neboť zveřejněním údajů o její osobě se zároveň otvírají vazby na její kolegy a žáky, včetně příležitosti představit bohatou fotodokumentaci fondu. Z tohoto důvodu je také část o Lídě Maškové-Kublové vhodně uzavřena právě kapitolou s názvem Pozůstalost, o níž se autorův text zásadně opírá.

Viktor Velek podnikl rozsáhlý základní výzkum a heuristika jednotlivých pramenů dala vzniknout mimořádně podrobnému zpracování díla. Je však škoda, že autor neobjevil také útlou publikaci Miloše Zbavitele Kalendárium dějin divadla v Opavě (Opava 1995), neboť tak mohl potvrdit svou domněnku v rámci kapitoly Hostování v Československu / Gastspiele in der Tschechoslowakei (po 1929 / nach 1929) o vystoupení v Opavě, kde Lída Mašková několikrát hostovala s ostravským divadlem (mimo jiné 3. 2. 1935 Tosca, 10. 4. 1938 Eva).

Druhá část publikace je věnována sopranistce Evě Hadrabové-Nedbalové (1902–1973). Na rozdíl od předchozího úseku o Lídě Maškové-Kublové, kde měl autor bohatou osobní pozůstalost, si v této části musel vystačit především s ohlasy a články z dobového tisku. Informace z archivních materiálů pak čerpal prostřednictvím fondů jiných osobností, které měly vztah k umělkyni nebo z dokumentů divadel a festivalů, s nimiž byla profesně spjata. Rovněž paralela, kterou autor předznamenává již v názvu „Hudební umělci mezi Ostravou a Vídní“, Eva Hadrabová naplňuje až v době svého ostravského angažmá, neboť pocházela z Lužné u Rakovníka a na rozdíl od Lídy Maškové-Kublové se po válce ve Vídni usadila natrvalo.

Některé aspekty z profesního života Evy Hadrabové jsou jen velmi stručně nastíněny (angažmá v Ostravě, v Olomouci) větší prostor je věnován až jejímu bratislavskému působení, které

bylo protnuto pobytem slavného skladatele a dirigenta Richarda Strausse. Zpěvačka skladatele zaujala a vzájemná spolupráce významně ovlivnila její další uměleckou dráhu. Příznivá dobová kritika a dobré pěvecké výkony zařadily Evu Hadrabovou mezi výrazné osobnosti vídeňské Státní opery. Její oblibu potvrzují i častá vystoupení ve vídeňském rozhlase. Je tedy pochopitelné, že kapitola *Ve Vídni / In Wien (1928–1936)* je rozsahem největší a zahrnuje také podkapitoly o jejím hostování jak v tehdejší Československu, tak v zahraničí, včetně vystoupení ve Spojených státech amerických. Přestože se po skončení vídeňského angažmá chtěla usadit v roce 1936 v Praze, nedostala zde kromě několika příležitostí k hostování trvalou pracovní nabídku. Její kroky tak opět směřovaly na rakouské a německé scény.

Viktor Velek ve své rozsáhlé historiografické práci předkládá čtenáři ucelený materiál ve snaze vylíčit a zpřístupnit co nejpodrobněji životní i umělecké cesty vybraných osobností ve všech zjištěných konotacích, čímž plně zúročil výsledky své dlouholeté badatelské činnosti.

Sylva Pracná